

Varsinais-Suomen hyvinvointialueen asiantuntijalausunto kunta- ja hyvinvointijaostolle (HE 99/2025 vp) koskien hallituksen esitystä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2026

Ville Rajahalme
Talousjohtaja

Yleistä asiantuntijalausunnosta

- Varsinais-Suomen hyvinvointialue kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2026 (HE 99/2025 vp).
- Hyvinvointialueen lausunto sisältää kuusi huomiota, jotka ovat esitetty seuraavaksi.

Lisätietoja asiantuntijalausunnosta:

Ville Rajahalme
Talousjohtaja
ville.rajahalme@varha.fi

Minna Näsman
Rahoituspäällikkö
minna.nasman@varha.fi

Huomio 1: Valtakunnallisesti on varmistettava hyvinvointialueiden riittävä rahoituskyky lakisääteisten palvelujen järjestämiseen

- Arvioiden mukaan hyvinvointialueiden kumulatiivisten alijäämien kattaminen edellytetyssä aikataulussa vuoden 2026 loppuun mennessä saattaa edellyttää useilla alueilla sopeutustoimia, jotka voivat vaarantaa lakisääteisten sosiaali- ja terveystalouden palvelujen järjestämisen.
- Oikeuskanslerin kanteluasiaan antaman päätöksen mukaan (OKV/3069/2024) perustuslakiin ja lakiin perustuvia palveluita ei voida jättää lainvastaisella tavalla hoitamatta hyvinvointialueella alijäämän kattamisvelvoitteen toteuttamiseksi. Päätöksen mukaan rahoituslain 11 §:n mukainen lisärahoitus on tarkoitettu ensisijaiseksi menettelyksi tilanteessa, jossa rahoituksen taso vaarantaa perusoikeuksien toteuttamisen palvelujen järjestämisessä.
- Varsinais-Suomen hyvinvointialue ei saanut valtiolta hakemaansa lisärahoitusta. Lähtökohtana lisärahoituksen hakemisessa oli, että sen turvin kertyneet alijäämät olisi ollut mahdollista kattaa tällä hetkellä voimassa olevan lain vaatimassa ajassa ja palveluja vaarantamatta. Ilman lisärahoitusta talouden sopeutus edellyttää pidempää aikajännettä. Oikeuskanslerin linjauksen mukaan talousarvio ja -suunnitelma on laadittava realistisille ja perustelluille oletuksille. Hyvinvointialueen näkemyksen mukaan määrääjän jatkaminen on ainoa tapa toteuttaa sekä taloudelliset että palveluiden järjestämiseen liittyvät velvoitteet vastuullisesti.

Esimerkkejä rahoituksen niukkuuden vaikutuksista palvelutuotantoon Varhassa

Varsinais-Suomen hyvinvointialueella kohdistuu aluehallintoviraston, Valviran ja/tai eduskunnan oikeusasiamiehen valvontaa mm. seuraaviin sotepalvelukokonaisuuksiin:

- **Valvira 20.3.2024:**
 - hyvinvointialueen tulee järjestää kiireettömään erikoissairaanhoidon pääsy lainmukaiseksi 31.3.2025 mennessä. Kyseisenä määräaikana ei kuitenkaan oltu täysin lainmukaisessa tilanteessa yhdenkään hoitotakuun kolmen kriteerin mukaan. Uhkasakko asetettu 9.10.2025
- **Aluehallintovirasto 12.3.2025:**
 - Varsinais-Suomen hyvinvointialueen pitkittynyt pulaa jatkohoitopaikoista Tyks Akuutin potilaille on erittäin huolestuttavaa ja vakava riski potilasturvallisuudelle. Aluehallintovirasto antaa Varhalle huomautuksen vastaisen varalle siitä, että päivystyshoidon tarpeen päätyttyä Tyks Akuutissa jatkohoittoa odottaville potilaille tulee olla saatavilla potilaiden palvelutarpeen mukaisia terveydenhuollon jatkohoitopalveluja järjestämislain 8 §:n 2 momentin tarkoittamalla tavalla.
- **Eduskunnan apulaisoikeusasiamies 17.1.2025:**
 - läkkäät henkilöt ovat joutuneet odottamaan ympärivuorokautista palveluasumista yli kolme kuukautta ilman sosiaalihoitolain 45 §:n 2 momentissa ja vanhuspalvelulain 18 §:n 2 momentissa säädettyä perustetta.
 - Palvelujen saatavuudesta ei ole huolehdittu sote-järjestämislain 8 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla asiakkaiden palvelutarpeen mukaisesti.

Huomio 2: Rahoituksen laskentatiedon laatu on tärkeä varmistaa tulevissa laskennoissa

- Jotta rahoituksen riittävyyttä voidaan luotettavasti arvioida, tulee hyvinvointialue- ja palvelukohtaisen rahoituksen riittävyyden vertailukelpoista arviointia kehittää. Tämä on tarpeen myös hyvinvointialueiden rahoituslain 11 § säädetyn lisärahoitustarpeen arvioimiseksi.
- Luottamus rahoitusjärjestelmään ja sen kannustavuuden ja läpinäkyvyyden sekä rahoituksen ennakoitavuuden kasvattaminen tulisi ottaa tulevan kehittämistyön pohjaksi. Osaoptimoinnin sijaan mallin tulisi kannustaa hyvinvointialueita yhteistyöhön ja parhaimpien käytäntöjen jakamiseen.
- Varsinais-Suomen hyvinvointialue katsoo, että valtakunnallisesti tarvitaan selkeät kansalliset kirjaamisohjeet, jotta rahoituksen perustana käytettävä lähdeaineisto on mahdollisimman ajantasaista, kattavaa ja laadukasta. Tällä minimoidaan viime kädessä myös jälkikäteen aineistoon tehtävien korjausten tarve, joka osaltaan parantaa rahoitusmallin ennakoitavuutta.
- Rahoituksen kohdentamisperusteena oleva pohjatieto tulisi myös avata kokonaisuudessaan hyvinvointialueille, jotta tietojen oikeellisuutta olisi mahdollista arvioida hyvinvointialueella. Lisäksi HILMO-datan oikeellisuuden varmistamiseksi pitäisi luoda valtakunnallinen kontrolliprosessi, jonka avulla voidaan koko maan kattavasti varmistaa, että laskennassa käytettävä data on oikeellista ja ajantasaista. Tarpeen on myös täsmentää ajankohdat, jolloin rahoituksen laskennassa käytettävä lähdeaineisto kerätään eri järjestelmistä. Näin hyvinvointialueet voivat varmistaa, että kaikki data on ajantasaistettu alueiden omissa järjestelmissä ennen datan käyttöä rahoituslaskelmissa.

Huomio 3: Rahoitusmalliin tehtävien muutosten osalta edettävä maltillisesti

- Rahoituspohjaan vaikuttavien jälkikäteisrikastusten osalta Varha näkee, että sellaisia pitäisi välttää. Mikäli näitä tehdään, ne tulisi tehdä esim. pitkäaikaissdiagnoosien osalta kaikille hyvinvointialueille suoraan yhtenäisesti THL:ssä, eikä yksittäisten hyvinvointialueiden tilaamina rikastamisina. Tämä kohtelisi mahdollisimman yhtenäisesti myös ns. rikkonaisesta potilastietojärjestelmäpohjasta lähteneitä alueita. Mikäli tämä ei ole mahdollista, pitkäaikaissdiagnoosien huomioiminen useammalta vuodelta parantaisi tarveperustaisuuden tietopohjan laatua.
- Varha näkee, että rahoitusmalliin tehtävien muutosten osalta edettäisiin toistaiseksi minimimuutoksilla, jotta puutteet kirjaamiskäytännöissä, potilastietojärjestelmissä sekä osaamisessa saadaan korjattua. Lyhyellä aikavälillä täydennystarve liittyy lähinnä lääkärin ja hoitajien etäkäyntidiagnoosien huomioimiseen rahoitusmallissa, kun niiden lisääminen on vahvasti kansallisena tavoitteena. Lisäksi pitkäaikaissdiagnoosien huomioiminen useammalta vuodelta parantaisi tarveperustaisuuden tietopohjan laatua.
- Varha toivoo kansallista puolueetonta auditointia kirjauspohjasta ennen rahoitusmallin merkittävää muuttamista.

Huomio 4: Valtiollisesti säädettyjen tehtävämuutosten taloudelliset vaikutukset arvioitava aikaisempaa paremmin

- Talousarviossa esitetyt tehtävämuutokset ovat pääsääntöisesti sisällöllisesti kannatettavia, sillä ne muun muassa keventävät laista johtuvia palveluvelvoitteita ja sääntöohjausta. Tällaisilla toimilla joustavoitetaan palveluiden järjestämistä hyvinvointialueella sekä luodaan paremmat puitteet menojen kasvun hidastamiselle.
- Varsinais-Suomen hyvinvointialue korostaa, että tehtävämuutosten rahoitusvaikutusten arviointi tulisi tehdä objektiivisesti niin, ettei säästövaikutuksia yliarvioida tai syntyviä lisäkustannuksia aliarvioida. Tällä ehkäistään tehtävämuutoksista johtuvan ylimääräisen rahoitusvajeen syntyminen hyvinvointialueilla, jotka kärsivät merkittävistä talouden haasteista.

Huomio 5: Tarveperusteisen rahoituksen toimintalogiikkaa vääristävästä siirtymätasauksesta tulisi luopua

- Rahoitusmallia ja sen kannustavuutta tulisi kehittää kokonaisuutena siten, että yhteys toiminnan ja talouden välillä säilyy tiiviinä. Tilinpäätöstietojen ja rahoituksen jälkikäteistarkastuksesta tehtyjen arvioiden lisäksi tulisi tarkastella palvelujen järjestämisvastuun toteutumista.
- Nykyiseen rahoituslakiin sisältyvä siirtymätasaus asettaa hyvinvointialueet lähtökohtaisesti eriarvoiseen asemaan suhteessa mahdollisuuteen järjestää riittävät lakisääteiset sosiaali-, terveys- ja turvallisuuspalvelut alueen asukkaille.
- Siirtymätasaus leikkaa Varsinais-Suomen hyvinvointialueen ja viiden muun hyvinvointialueen laskennallista rahoitusta merkittävästi ja jää näiden alueiden osalta pysyväksi rahoitusleikkaukseksi siirtymäkauden päättyessä vuonna 2029.
- Tavoitteena tulee olla tarveperusteinen rahoitusmalli, jonka perusteella kaikki hyvinvointialueet saavat tarveperusteisen rahoituksen täysimääräisenä. Rahoitusmallia tulee päivittää säännöllisesti väestön palvelutarpeiden muuttuessa.

Huomio 6: Investointien ohjauksen kehittäminen

- Investointien suunnittelu on osa talousarvion laadintaa, mutta nykyiseen malliin sisältyvät erilliset dokumentaatio- ja raportointivaatimukset lisäävät hallinnollista työtä huomattavasti.
- Investointien ohjausta tulisi pyrkiä keventämään siten, että hyvinvointialueen taloudellista kantokykyä investointitalouden toteuttamiseen arvioitaisiin viimeisimpien käytettävissä olevien talouden tunnuslukujen perusteella (tp-tiedot ja taloussuunnitelmätiedot) sekä investointisuunnitelmaan liittyvän rahoitussuunnitelman ja hyvinvointialueen merkittävistä hankkeista laatimien kustannusvaikuttavuusanalyyysien perusteella.
- Hyvinvointialuetta sitoo hyvinvointialuelaista nouseva talouden tasapainovaatimus, joka ohjaa kokonaistalouden suunnittelua. Ministeriöillä olisi mahdollisuus vaikuttaa heikkolaatuisiin tai ylimitoitettuihin merkittäviin hankkeisiin jättämällä investointisuunnitelma hyväksymättä. Lainanottovaltuus ei ole toimiva rajoitin sen mekanistisuudesta johtuen.

Kiitos, Tack